

A BÍRÁK MENDELMI JOGÁVAL KAPCSOLATOS BÜNTETŐJOGI ÉS JOGÁLLÁSI KÉRDÉSEK

TÓTH Áron László

bíró (Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság)

1. Bevezetés¹

„Amit társadalmilag fontosnak tekintenek, legalábbis átlagos esetekben jogilag ne legyen ab ovo lehetetlen”² – kevés ennél találóbb elvárást fogalmaztak meg a jogalkotók és a jogalkalmazók irányába. Mert nem szabad elfelednünk, hogy a jogalkotás és a jogalkalmazás folyamatos szimbiózisban létezik. A társadalmi közösség elvárásait a jogalkotó az általánosság szintjén tételezi, majd a jogalkalmazó a tipikust ismét egyediesíteni próbálja az elé kerülő esetekben, végül pedig az ennek során keletkező tapasztalatokat visszamutatja a jogalkotó és végső soron a társadalom felé.³

Annak a felelőssége tehát, hogy ami társadalmilag hasznos, az jogilag megvalósítható legyen, a jogalkotó és a jogalkalmazó közös felelőssége. Látszólag a jogalkotó vállán van a nagyobb teher: neki előírnia kell, míg a jogalkalmazónak ‘csupán’ végrehajtania. Ám amióta a jogalkotó okult az 1794-es *Allgemeines Landrecht* hibájából⁴ és nem próbálja meg az életviszonyok teljes körét kimerítően szabályozni, a jogalkalmazó kénytelen a jogszabályokat érteni és értelmezni. A jogalkalmazó nem csupán a ‘törvény szája’ – a jogtudományban kialakított értelmezési tartományok szerint⁵ értelmezi, ezáltal pedig alakítja a jogot.

¹ Jelen tanulmány eredeti változata az Országos Bírósági Hivatal elnöke által 2016-ban meghirdetett *Mailáth György tudományos pályázatra* készült.

² VARGA Csaba: *Jogtechnika és jogdogmatika*. In: BÁNDI Gyula (szerk.): *Ünnepi kötet Boytha Györgyné tiszteletére*. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, 2002. 147.

³ E folyamat részletes és tudományos igényű bemutatására ld. VARGA Csaba: *A jog mint logika, rendszer és technika*. Budapest, Osiris, 2000. 21. skk.

⁴ VARGA Csaba: *Előadások a jogi gondolkodás paradigmáiról*. Budapest, Szent István Társulat, 2002. 43. [A továbbiakban: VARGA (2002a)]

⁵ SZABÓ Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Miskolc, Bíbor kiadó, 2001. 141.

A mai szerteágazó és részletekbe menő jogi szabályozás látszólag egyre ritkábban teszi szükségessé azt, hogy a jogalkalmazónak a generálklauzulákhoz vagy a jogszabályok alapelveihez kelljen visszanyúlnia egy-egy eset eldöntése során. Ugyanakkor, ha jobban megvizsgáljuk – ironikus módon –, az alapelvek szerepét épp a minuciózus jogalkotás növeli meg. Ahogyan ugyanis nő a konkrét (részlet)szabályok száma, úgy teremődnek újabb és újabb határhelyzetek az egyes normák kollíziója, illetve a jogi problémamegoldás ‘bináris kódjának’ (jogos-jogszerűtlen) az egyedi esetekre vetítése során. Az egyre több ‘fekete’ és ‘fehér’ kör határán tehát a szürke zónák száma is egyre nő,⁶ e határhelyzetek eldöntéséhez pedig a jogalkalmazó végül mégiscsak kénytelen visszanyúlni az alapelvekhez.

Álláspontom szerint a jogalkalmazóknak a jogszabályok értelmezése során óriási – és talán nem kellőképpen felismert – segítséget nyújt az Alaptörvény 28. cikkének második mondata, amely szerint „az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak”. Ez a jogi normarendszer csúcán elhelyezkedő elv számos esetben segítheti ki a jogalkalmazókat, ha az értelmezés hagyományos módszerei csődöt mondanak és úgy érzik, hogy nincs más, ami vezesse őket, csak – Kant szavaival élve – „a csillagos ég felettük és az erkölcsi törvény a szívükben”.

Ezen értelmezési szabály alaptörvényi szinten való tételezése egyben azt is jelenti, hogy a jogalkotó – jelen esetben alkotmányozó – hatalom 21 évvel a rendszerváltozás után immár nagykorúnak tekinti a jogalkalmazókat. El meri engedni a kezüket, hogy az értelmezés könnyebben alkalmazható, formális tartományaiból kilépve a jogról ne csupán a *jogban* gondolkodjanak. Hogy a bírók, mint a harmadik hatalmi ág képviselői mennyire élnek ezzel a lehetőséggel, talán még korai lenne megmondani. Ami mindenestre fontos, az ennek a lehetőségnek – és az ezzel járó felelősségnek – a tudatosítása magunkban.

Viszont itt az ideje, hogy magyarázatot adjak erre a kissé talán hosszúra nyúlt és a dolgozat témájához első pillantásra kevésbé kapcsolódó bevezetőre. A bírák mentelmi joga ugyanis tipikusan az a kérdés, amelyet mind a jogszabályok, mind a jogi monográfiaiak letudnak néhány tautologikus mondattal – ráadásul a jogalkotó sem vette a fáradságot ahhoz, hogy az egyes törvényekhez az értelmezést segítő indokolást szerkesszen.

A gyakorlati jogalkalmazás során azonban a témának olyan mélységei tárulnak fel, amelyek túlmutatnak nem csupán az egyes vonatkozó jogszabályok szűk értelemben ide kapcsolódó rendelkezésein, de akár még e törvények alapvető szintű rendelkezésein is.

Persze olyan területről aligha célszerű írni, ahol sem megfontolásra váró tapasztalatok megosztására, sem jobbító szándékú következtetések levonására nincs mód – azonban a jogirodalom művelőinek nagy szerencséjére ilyen véglegesen lezárt területe a jognak nincs és talán soha nem is lesz.

Előre bocsátom, hogy tanulmányomban a hivatásos bírák mentelmi jogának magyarországi helyzetével kívánok foglalkozni. Bizonyosan érdekes és tanulságos lenne

⁶ A jogszabályok és a bírói döntések magjának és holdudvarának viszonyát részletesen kifejti H. L. A. HART: *Essays in jurisprudence and philosophy*. Oxford, Clarendon Press, 1983. 63–72. Idézi: VARGA (2002a) i. m. 213.

más országok szabályozásának és gyakorlatának elemzése is, azonban ez bizonyosan meghaladná jelen dolgozat kereteit. Ha ugyanis figyelembe vesszük, hogy a néhány bekezdésből álló magyar jogszabályok micsoda értelmezési problémákat vetnek fel a gyakorlatban, akkor már szinte kifejezett felelőtlenség volna egy külföldi ország szabályozásának pusztán a jogszabályok alapján történő felületes elemzése, az ahhoz kapcsolódó gyakorlat megismerése pedig jelen tanulmány kereteit lényegesen meghaladó kutatásokat igényelne.

A nem hivatásos bírák – ülnökök – mentelmi jogát pedig, bár természetesen érintem a dolgozatban, külön elemezni mégsem kívánom. Ennek egyik oka, hogy a hivatásos bírák mentelmi jogával kapcsolatos megállapítások kivétel nélkül irányadóak az ülnökök – szűkebb körű – mentelmi jogával kapcsolatban is. Másik oka pedig, hogy kutatásaim során nem találtam nemhogy olyan esetet, amikor ülnök mentelmi jogával kapcsolatban a gyakorlatban bármilyen probléma merült volna fel, hanem még olyan esetet sem, amikor ülnök mentelmi jogának a felfüggesztését kellett volna indítványozni.

2. A mentelmi jog közjogi természete

Bár dolgozatomban kifejezetten a bírák mentelmi jogának büntető(eljárás)jogi aspektusaival kívánok foglalkozni, nem tekinthetek el attól, hogy legalább minimális terjedelemben ne foglalkozzák a mentelmi jog mibenlétével.

Mint oly sok jogintézmény gyökere, a mentelmi jog eredete is a Római Birodalomba nyúlik vissza. A néptribunusi tevékenység befolyásmentes gyakorlásának biztosításában sokan vélik felfedezni a mentelmi jog előfutárát.⁷ A mentelmi jogot a köznapi értelmezés is elsősorban a (nemzetközi) követekhez és a nép képviselőihez köti. A középkorban éppen utóbbiak vonatkozásában jelent meg újra a mentelmi jog: 1397-ben emelte fel a szavát az angol parlament alsóháza egy tagjának érdekében, méghozzá III. Richárd királynak egy, a képviselő által beterveztett törvényjavaslat miatt vele szemben fogatosított intézkedése – a képviselő halálra ítéltése – miatt.⁸

E két példa kapcsán tehát már meg is határozhatjuk a mentelmi jog klasszikusnak tekinthető kettős tartalmát:⁹ egyfelől a személyhez kötődő – általános jellegű – sértetlenséget (*inviolabilitás*), másfelől pedig az adott személy egyes cselekedeteihez kapcsolódó felelősségmentességet (*immunitás*).

A sértetlenség a mentelmi joggal rendelkező személy munkavégzésének általános akadálymentességét biztosítja, vagyis azt, hogy hivatali feladatainak elvégzést nem lehet büntetőeljárás, esetleg szabálysértési eljárás megindításával megakadályozni.¹⁰

⁷ POLT Péter: A személyes mentesség mint büntetési akadály. In: GELLÉR Balázs (szerk.): *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. [Bibliotheca Iuridica 11.] Budapest, KJK-Kerszöv, 2004. 459.

⁸ POLT Péter: *A parlamenti mentelmi jog mint büntetési akadály*. Doktori értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, 2010. 4.

⁹ PETRÉTEI József: A mentelmi jog nemzetközi szabályozása. In: KARSAI József (szerk.): *Előadások és publikációk a mentelmi jog tárgyköréből*. Budapest, 2006. 277.

¹⁰ DRINÓCZI Tímea – PETRÉTEI József: A képviselői mentelmi jogról de lege ferenda. *Jogtudományi Közlöny*, 2006/6. 258.

A felelősségmentesség pedig a mentelmi joggal rendelkező személy véleménynyilvánítási szabadságát veszi védelembe. Első klasszikus megfogalmazása a 1689-es Bill of Rights-ban található: „A parlamenti szólásszabadságot, vitákat vagy eljárást bíróságok vagy parlamenten kívüli más helyek nem vonhatják kétségbe, és emiatt eljárást nem indíthatnak.”¹¹

A mentelmi jog valódi kiteljesedése tehát a hatalmi ágak következetes elválasztásához kapcsolható. E jogintézmény modern értelemben vett célja ugyanis végső soron a végrehajtó hatalomtól elkülönülő hatalmi ágakban tevékenykedő személyek megóvása a végrehajtó hatalom képviselőinek alaptalan, zaklató jellegű intézkedéseitől.¹² Ahhoz ugyanis, hogy a mentelmi joggal rendelkező személlyel szemben a végrehajtó hatalom képviselői felléphessenek, e személyt ‘ki kell adni’ részükre.

Bár a dolgozat bevezetőjében jeleztem, hogy a mentelmi jog összehasonlító jogi megközelítésével e tanulmány keretei között nem foglalkozom, mégis fontosnak tartom az alábbiak kiemelését.

A hatalmi ágak elválasztásának elvét legrégebb óta és legkövetkezetesebben alkalmazó országnak az Amerikai Egyesült Államokat tartjuk, mégis éppen ez az ország az, ahol a bírák mentelmi jogának szabályozása teljesen eltérő képet mutat. Bár az ottani szakirodalom is a hatalmi ágak elválasztásából vezeti le a bírák *immunitását*,¹³ ott a mentesség köréből épp az hiányzik, ami például hazánkban is a lényegét adja: a büntetőjogi felelősségre vonás lehetőségének hiánya. Az USA-ban ugyanis az 1866-os *Civil Rights Act* eltörölte a bírák büntetőjogi felelősségre vonásának tilalmát.¹⁴ Ennek megfelelően tehát bár az Amerikai Egyesült Államokban a bírák széleskörű *immunitást* élveznek az általuk az ítélezés során – akár szándékosan – okozott károk miatti polgári jogi felelősség alól, mentelmi joguk a büntetőeljárásra nem terjed ki. Pontosabban ez a kijelentés csak az ottani fogalmak szerint helytálló, ugyanis van néhány olyan tényállás, amely a magyar jogrendszerben bűncselekménynek tekintendő, míg az USA-ban a polgári jog területéhez tartozik. Egy amerikai bíró mentelmi joga ugyanis kiterjed olyan cselekményekre is, amelyek a magyar jogban magánvádra üldözhető bűncselekményeknek minősülnek, jelesül a rágalmozásra és a becsületsértésre is.¹⁵ Vagyis az USA szövetségi és tagállami bírának büntetőjogi értelemben ‘nem létező’

¹¹ POLT (2010) i. m. 6.

¹² NYIRI Sándor: A mentelmi jog a büntetőeljárás tükrében. *Rendészeti Szemle*, 1993/3. 24.

¹³ Például: „It has long been recognized that [...] the judicial actors who make the branch function must feel free to exercise their discretion without the fear of reprisal. Hence, judges are absolutely immune from liability for judicial acts that are performed within their jurisdictional power.” Vagyis: „régí felismerés, hogy [...] a bírának, akik e hatalmi ágat működtetik, azt kell érezniük, hogy szabadon hozhatnak döntéseket a megtorlástól való félelemtől mentesen. Ennélfogva a bírákat semmiféle felelősség nem terheli azokért a cselekedetekért, amelyeket bírói hatáskörükben eljárva tesznek.” Ryan HENRY: *Immunity: so you think you can't be sued?* Texas Municipal Courts Education Center. <http://www.tmcec.com/public/files/File/Course%20Materials/FY13/Judges/Tyler/Henry%20-%20Immunity%20-%20BINDER.pdf>

¹⁴ Robert Craig WATERS: Judicial immunity vs. due process: when should a judge be subject to suit? *Cato Journal*, Vol. 2. (1987) 467.

¹⁵ Douglas K. BARTH: Immunity of Federal and State Judges from Civil Suit – Time for a Qualified Immunity. *Case Western Reserve Law Review*, Vol. 3. (1997) 727.

mentelmi joga tulajdonképpen egy korlátozott felelősségmentességnek felelne meg a mi jogi terminológiarendszerünkben.

3. A bírák mentelmi joga a bírósági szervezeti és jogállási törvényekben

Elsőként annak rögzítése szükséges, hogy a bírák mentelmi joga sem a korábbi Alkotmányban, sem pedig a jelenlegi Alaptörvényben nincs tételezve. A legmagasabb szintű norma hazánkban csak az országgyűlési képviselők mentelmi jogát tartalmazza.¹⁶ A mindenkori bírósági szervezeti és jogállási törvényekre maradt ezért ezen kérdés rendezése. A bírák mentelmi joga ugyanakkor összességében nem túl régi keletű a magyar jogban, a XIX. század végének bírósági törvényei ugyanis még nem tartalmaztak erre vonatkozó rendelkezéseket.¹⁷

3.1. A Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló 1954. évi II. törvény

A bírák mentelmi joga az 1950-es években jelent meg először a magyar bírósági törvényekben. Ekkor még nem mentelmi jogként utaltak rá, ráadásul a büntetőjogi szabályozás elemzése kapcsán¹⁸ látni fogjuk, hogy a büntetőeljárás törvényekben a vonatkozó szabályozás már korábban megjelent. E törvény 16. §-a szerint:

„A hivatásos bírót, továbbá az igazságszolgáltatásban való részvételével összefüggő cselekmény miatt a népi ülnököt csak a legfőbb ügyésznek a Népköztársaság Elnöki Tanácsa jóváhagyásával tett indítványa alapján lehet büntetőjogi úton felelősségre vonni.”

Látni fogjuk, hogy már itt megjelent az a kettőség, ami a bírói mentelmi jog szabályozását napjainkig végigkíséri: míg a hivatásos bírák mentelmi joga teljeskörű, addig a nem hivatásos bírák mentelmi joga korlátozott, ún. funkcionális mentesség, vagyis csak az igazságszolgáltatási tevékenységhez kapcsolódóan védi őket. A bírák elleni büntetőeljárás megindításához a Népköztársaság Elnöki Tanácsának – mint kvázi államfői testületnek – hozzájárulására volt szükség, holott a bírákat nem e testület nevezte ki, ugyanis a hivatásos bírák ekkoriban választással nyerték el tisztségüket.¹⁹ Ez utólag visszatekintve kissé felemás, ám logikus megoldásnak tűnik: a mentelmi jog ugyanis természeténél fogva úgy töltheti be funkcióját, ha az annak felfüggesztéséről

¹⁶ Alkotmány 20. § (3) bekezdése, illetve Alaptörvény 4. cikk (2) bekezdése.

¹⁷ Sem a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk, sem pedig a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről szóló 1871. évi VIII. törvénycikk nem tartalmazott ezzel kapcsolatos rendelkezést. Az országgyűlési képviselők mentelmi joga viszont már ekkoriban is létezett, igaz, nem törvényi szinten kodifikált formában, hanem elsősorban szokásjogként. Ezzel kapcsolatban részletesen ld. POLT (2010) i. m. II. fejezet.

¹⁸ Ld. 4.1.1. pont.

¹⁹ A törvény 19. és 27. §-ai alapján a bíróság elnökét, hivatásos bíráit és népi ülnökeit az igazságügyminiszter jelölése alapján bírósági szinttől függően a járási, illetve megyei tanács választotta három évre, míg a 40. § alapján a Legfelsőbb Bíróság elnökét, elnökhelyetteseit, hivatásos bíráit és népi ülnökeit az országgyűlés választotta öt évre.

való döntés a védett hatalmi ágon belül marad. A bírók esetében viszont akkoriban nem volt olyan öngazgatási jellegű, a kinevezői jogokat gyakorló szerv, amely e kérdésben dönthetett volna, ezért logikusan az államfői testülethez – mint kvázi legmagasabb ‘független’ fórumhoz – telepítették az ezzel kapcsolatos döntést.

Látható továbbá, hogy a hivatásos bírákat megillető mentelmi jog viszont nem teljes körű abban az értelemben, hogy csak a sérthetlenség körére korlátozódik – nincs szó arról ugyanis, hogy valamely cselekmények tekintetében felelősségmentesség illette volna meg a bírákat. Nem terjedt ki továbbá a szabálysértések – akkori elnevezésük szerint kihágások – miatti felelősségre sem.²⁰

Mivel a legfőbb ügyész indítványozhatta bíróval szemben a büntetőeljárás lefolytatását, ebből következően magánvádas eljárásban erre csak akkor volt lehetőség, ha az ügyész a vád képviselőjét átvette.²¹

3.2. A bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény

E törvény az alábbiak szerint szabályozta a bírakkal szembeni büntetőeljárások lefolytatását:

„14. § (2) A hivatásos bírót és az igazságszolgáltatásban való részvételével összefüggő cselekmény miatt a népi ülnököt csak a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának a hozzájárulásával lehet büntető úton felelősségre vonni.

(3) A felelősségre vonást a legfőbb ügyész indítványozza; ehhez ki kell kérnie az igazságügyminiszter és a legfelsőbb bírósági bíró esetében a Legfelsőbb Bíróság elnökének véleményét is.”

Az újabb törvény annyiban pontosította tehát a korábbi szabályozást, hogy a legfőbb ügyésznek az indítvány megtétele előtt ki kellett kérnie az igazságügyi miniszter, mint a bíróságok felügyeletét ellátó igazságügyi miniszter²² – illetőleg legfelsőbb bírósági bíró esetén a Legfelsőbb Bíróság elnökének – véleményét is.

3.3. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény

A régi Bszi. szerint:

„5. § A hivatásos bíróval és az igazságszolgáltatásban való részvételével összefüggő cselekmény miatt az ülnökkel szemben büntető- és szabálysértési eljárást indítani vagy ilyen eljárásban kényszerintézkedést alkalmazni – a tettenérés esetét kivéve – csak a kinevező, illetőleg a választásra jogosult hozzá-

²⁰ A második világháborút követően először a rendőrségi kihágási bíraskodás megszüntetése és a kihágási eljárásra vonatkozó egyes rendelkezések módosításáról szóló 1953. évi 16. tvr., majd a kihágás intézményének és a kihágási bíraskodásnak megszüntetéséről szóló 1955. évi 17. törvényerejű rendelet bevezette a szabálysértés fogalmát.

²¹ Ugyanis erre az akkor hatályos büntető perrendtartás 43. §-a lehetőséget adott.

²² Az 1972. évi IV. törvény 50. § (1) bekezdése szerint az igazságügyminiszter felügyeletet gyakorolt a bíróságok általános működése felett.

járolásával lehet. A hivatásos bíró és az ülnök mentelmi jogáról a szabálysértési eljárás tekintetében lemondhat.”

A rendszerváltás utáni első bírósági szervezeti törvény több helyen is pontosította a bírák mentelmi jogával kapcsolatos szabályokat. A korábbi törvényekkel ellentétben immár a szabálysértési eljárásokra is kiterjesztette a bírák mentelmi jogát, egyben megadva a lehetőséget arra, hogy ezen eljárások tekintetében a mentelmi jogról a bíró, illetve az ülnök lemondjon. Ezen túlmenően már nem a felelősségre vonáshoz, hanem az eljárás megindításához, illetve kényszerintézkedés alkalmazásához kívánta meg a hozzájárulást a jogalkotó, amivel egyértelművé tette, hogy már az eljárás kezdetén intézkedni szükséges a mentelmi jog felfüggesztése iránt. Ugyanakkor kivételként határozta meg a tettenérés esetét, amely esetkörben nem kívánta meg a mentelmi jog felfüggesztését ahhoz, hogy az eljárást meg lehessen indítani, vagy akár kényszerintézkedést lehessen alkalmazni.

A régi Bszi. szabályait az egyes törvények mentelmi jogra vonatkozó rendelkezéseinek módosításáról szóló 2006. évi LXXXVII. törvény módosította:

„5. § (1) A hivatásos bírót az országgyűlési képviselővel azonos mentelmi jog illeti meg.

(2) A Legfelsőbb Bíróság elnöke mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában az Országgyűlés a képviselők kétharmadának szavazatával dönt, a mentelmi jog megsértése esetén szükséges intézkedést az Országgyűlés elnöke teszi meg.

(3) A hivatásos bíró mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnökének javaslatára a köztársasági elnök dönt. A mentelmi jog megsértése esetén szükséges intézkedést az Országos Igazságszolgáltatási Tanács elnökének javaslatára a köztársasági elnök teszi meg.

(4) Az ülnököt az igazságszolgáltatásban való részvételével összefüggő cselekmény tekintetében az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló 1990. évi LV. törvény 4. §-ában meghatározott tartalommal mentelmi jog illeti meg.”

Ekkortól tehát utaló szabály határozta meg mind a hivatásos bírák, mind az ülnökök szűkebb körü²³ mentelmi jogát. A mentelmi jog felfüggesztésének előkészítését a törvény az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsra bízta. Nem határozta meg ugyanakkor a jogalkotó az ülnök mentelmi joga felfüggesztésének eljárásrendjét, amelyet később az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvénnyel pótolta.²⁴

²³ Az országgyűlési képviselők jogállásáról szóló 1990. évi LV. törvény 4. §-a szerinti felelősségmentességre kiterjedő tartalommal.

²⁴ Amely módosítás szerint az ülnök mentelmi jogának felfüggesztésére és mentelmi jogának megsértése esetén a bírák esetében irányadó rendelkezéseket kell alkalmazni.

3.4. A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény

A jelenleg hatályos szabályozás szerint:

- „2. § (1) A bírót az országgyűlési képviselővel azonos mentelmi jog illeti meg.
- (2) A Kúria elnöke és az Országos Bírósági Hivatal (a továbbiakban: OBH) elnöke mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában az Országgyűlés dönt, a mentelmi jog megsértése esetén szükséges intézkedést az Országgyűlés elnöke teszi meg.
- (3) A bíró mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában az OBH elnökének javaslatára a köztársasági elnök dönt. A mentelmi jog megsértése esetén szükséges intézkedést az OBH elnökének javaslatára a köztársasági elnök teszi meg.
- (4) Az ülnököt az igazságszolgáltatásban való részvételével összefüggő cselekmény tekintetében mentelmi jog illeti meg. Az ülnök bíróság vagy más hatóság előtt – megbízatásának ideje alatt és azt követően – nem vonható felelősségre az igazságszolgáltatásban való részvétele miatt, továbbá a megbízatásának gyakorlása során általa közölt tény vagy vélemény miatt. Ez a mentesség nem vonatkozik a szigorúan titkos és titkos minősítésű adattal való visszaélésre, a rágalmozásra és a becsületsértésre, valamint az ülnök polgári jogi felelősségére. A mentesség kiterjed a közhatalmat gyakorló személy vagy közszereplő politikus sérelmére elkövetett becsületsértésre, valamint – amennyiben az ülnöknek nem volt tudomása arról, hogy a közlés a lényegét tekintve valótlan – rágalmozásra.
- (5) Az ülnök mentelmi jogának felfüggesztésére és a mentelmi jog megsértése esetén szükséges intézkedés megtételére a (3) bekezdésben foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni.”

A korábbi szabályozáshoz képest megjelenik az igazgatási és szakmai vezetői pozíciók különválasztása miatt a Kúria elnöke mellett az Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnökére vonatkozó speciális szabályozás is, továbbá az ülnökök esetében a funkcionális mentelmi jog – felelősségmentességre kiterjedő – tartalma is részletezésre kerül. A hivatásos bírák esetében viszont továbbra is utaló szabályt tartalmaz a törvény – az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény (Ogy. tv.) VII. fejezetére mutatva. Ennek a bírák szempontjából is lényeges rendelkezései a következők:

- a képviselő bíróság vagy hatóság előtt, képviselői megbízatásának ideje alatt és azt követően – bizonyos kivételekkel²⁵ – nem vonható felelősségre leadott szavazata, továbbá a képviselői megbízatásának gyakorlása során a képviselői megbízatásával összefüggésben általa közölt tény vagy vélemény miatt [73. § (1) bekezdése],
- a képviselő ellen csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával lehet büntetőeljárást, valamint – a mentelmi jogról az adott ügyre vonatkozó önkéntes le-

²⁵ Ezek jelenleg a következő bűncselekmények: közösség elleni uszítás, nemzeti jelkép megsértése, a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, minősített adattal visszaélés.

- mondás hiányában – szabálysértési eljárást indítani vagy folytatni, továbbá büntetőeljárásjogi kényszerintézkedést alkalmazni [74. § (1) bekezdése],
- a képviselőt csak bűncselekmény/szabálysértés elkövetésének tettenérésekor lehet őrizetbe venni, vagy vele szemben más büntetőeljárásjogi/szabálysértési kényszerintézkedést alkalmazni [74. § (1) bekezdése],
 - a képviselő a vele szemben folyó eljárásban a bíróságot vagy a hatóságot köteles képviselői megbízatásáról tájékoztatni. Ha tájékoztatási kötelezettségének teljesítése ellenére a képviselő mentelmi jogát megsértik, a képviselő köteles a házelnöknek haladéktalanul azt bejelenteni (76. §),
 - a mentelmi jog felfüggesztése tárgyában hozott döntés csak arra az ügyre vonatkozik, amelyre az indítványt előterjesztették [77. § (4) bekezdése],²⁶
 - a képviselő mentelmi jogáról – a szabálysértési eljárás kivételével – nem mondhat le. E jogát mindenki köteles tiszteletben tartani. (78. §)

Látható tehát, hogy a bírák jelenleg hatályos szabályozás szerint hivatali idejük alatt teljeskörű sérthetlenséggel, valamint az országgyűlési képviselőkkel azonos mértékű felelősségmentességgel rendelkeznek.

3.4.1. A bírák felelősségmentessége

A felelősségmentesség körében szükséges annak rögzítése, hogy bár a bírák esetében a ‘leadott szavazat’ miatti felelősségmentesség első látásra alkalmazhatatlannak tűnik, valójában a törvény helyes értelmezése szerint ennek igenis helye van bírák esetében is. Szűkebb értelemben ugyanis a Be. 256. § (1) bekezdése – „tanácskozás és szavazás” alcím alatt – akként rendelkezik, hogy „a bíróság tanácsa a határozatát tanácskozás után szavazással hozza meg”. Hasonlóan rendelkezik a Pp. 214. § (1) bekezdése is. Vagyis vannak olyan eljárásjogi szituációk, amikor a bírói igenis szavazatot ad le. E szavazat következménye pedig olyan bírósági döntés, amely feljelentés és felelősségre vonás alapjául szolgálhat.²⁷ Ennek megfelelően ilyen esetben – amint arról a IV. pontban szó lesz – fel sem merülhetne a mentelmi jog felfüggesztése iránti intézkedés, hiszen a felelősségmentesség büntethetőséget kizáró ok, a büntetőeljárást meg kell szüntetni.

A magam részéről azonban tovább mennék és ezen értelmezést irányadónak tartom abban az esetben is, amikor a bíró nem tanácsban jár el, tehát nem szavaz, hanem ‘csupán’ egyesbíróként határozatot hoz. Az eljárási törvények és az Ogy. tv. VII. fejezetének összevetéséből ugyanis az következik, hogy a szavazás tartalma az, ami védelmet élvez, nem pedig a puszta aktus. Éppen ezért a bíró, amikor egyesbíróként jár el, vagy a tanács elnökeként hoz határozatot, akkor is ugyanolyan védelmet kell, hogy élvezzen

²⁶ Vö. EBH 2012.B.22.

²⁷ Klasszikus példa, amikor a terhelt a Btk. 304. § (1) bekezdésébe ütköző jogellenes fogvatartás büntette miatt jelenti fel az őt szabadságvesztésre ítéelő vagy előzetes letartóztatását elrendelő bírót. Ld. a Nógrádi Megyei Bíróságnak az 55. számú lábjegyzetben hivatkozott ügyét.

a döntése tekintetében, mint amikor tanács tagjaként vesz részt egy döntés meghozatalában.²⁸

3.4.2. A mentelmi jogról történő lemondás

A mentelmi jogról való lemondás kapcsán pedig problémaként merült fel, hogy van-e egyáltalán ennek a rendelkezésnek jogelméleti alapja? Ennek kapcsán az alapvető kérdés, hogy kit illet a mentelmi jog, tehát ki jogosult rendelkezni felette? Vajon annak a személynek a joga a mentelmi jog, akit véd, vagy pedig azé a testületé, amelyre tekintettel ő védelemben részesül? Utóbbi értelmezés mellett foglalt állást a legfőbb ügyész,²⁹ ebből az álláspontból pedig az következik, hogy a mentelmi jog jogosultja nem mondhat le a mentelmi jogáról, arról kizárólag a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult testület dönthet. Talán valóban ez az értelmezés felel meg jobban a mentelmi jog védelmi funkciójának, ugyanis a történelemben akadtak olyan helyzetek, amikor a lemondás lehetőségével visszaélve folytattak le büntetőeljárásokat vagy alkalmaztak kényszerintézkedéseket mentelmi jog által védett személyekkel szemben.³⁰

E problémával az Alkotmánybíróság is foglalkozott egy korai határozatában,³¹ azonban a kérdésben nem foglalt egyértelműen állást, csupán azt rögzítette, hogy a mentelmi jog

„olyan jog, amelyet bár a képviselő jogaként fogalmaz meg, az Alkotmány, az Országgyűlés védelmét is szolgálja más hatalmi ágakkal szemben. A mentelmi jog ugyan a képviselő személyes jogaként jelenik meg, e joggal a képviselő mégsem rendelkezhet, mentelmi jogáról a képviselő – a szabálysértési eljárás kivételével – nem mondhat le.”

²⁸ Azt pedig, hogy e védelemre sajnos szükség van, történelmünk néhány sötét foltja bizonyítja: koncepciók perében ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre a Fürst Sándort és Sallai Imrét elítélő Krayzell Miklós ítélőtáblai tanácselnököt és a tanács tagjait. Egy másik koncepciók perben pedig az egy szovjet katonát jogos védelmi helyzetben megölő Kovács Balázst és Csabai Istvánt felmentő Rákossy Árpád kecskeméti megyei bírósági tanácselnökön és a tanács tagjain kívül még a tárgyaláson jegyzőkönyvet vezető fogalmazót is végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték. Ld. bővebben: KAHLER Frigyes: *A vörös ingovány foglyai*. Budapest, Kairosz, 2014.

²⁹ MOB/41-1/2013. számú jegyzőkönyv az Országgyűlés mentelmi, összeférhetetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottságának 2013. május 30. napján megtartott üléséről.

³⁰ Hazánk történelmében sajnálatos példa erre Kovács Béla kispalotya képviselő sorsa. 1947-ben az Országgyűlés először elutasította a kispalotya politikus mentelmi jogának – koholt vádakra tekintettel kezdeményezett – felfüggesztését, azonban – pártközi egyeztetések alapján – Kovács Béla „önként alávetette magát” a kihallgatásoknak, amelynek következtében a szovjet hatóságok letartóztatták. Bár ez gyakorlatilag a mentelmi jog megsértését jelentette, az Országgyűlés érdemben nem tudott fellépni a jogsértés ellen. Kovács Béla ezt követően a Gulágon, majd Moszkvában raboskodott, a Szovjetunió 1955 adta ki Magyarországnak. Ld. TARIÁN M. Tamás: *1947. február 25. – Kovács Béla kispalotya pártfőtökárt a Szovjetunióba hurcolják*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1947_februar_25_kovacs_bela_kispalotya_partfotokart_a_szovjetunioba_hurcoljak/ valamint POLT 2004. 462.o.

³¹ 65/1992. (XII. 17.) AB határozat.

Vagyis a mentelmi jog kettős funkcióját az Alkotmánybíróság is elismerte, azonban egy mondatban tartalmazza a határozat azt a kijelentést, hogy a képviselő a mentelmi jogáról nem rendelkezhet, illetve azt, hogy arról a szabálysértési eljárás tekintetében lemondhat. A jogirodalomban pedig szintén a kettőség hangsúlyozása jelenik meg, vagyis, hogy a mentelmi jog a védett személyt és rajta keresztül az intézményt egyaránt megilleti.³²

Bíró mentelmi joga kapcsán is felmerült ez a probléma az Országos Bírói Etikai Tanács (OBET) 1/2008. határozatában.³³ Az OBET ezen ügyben akként foglalt állást, hogy „etikátlan, ha bíró vele szembeni szabálysértési ügy megindulásakor nem hivatkozik mentelmi jogára, majd a határozat egy részét tudomásul véve, más részével szemben kifogást jelent be, utóbb pedig mentelmi jogára hivatkozva az eljárás megszüntetését kéri.”

A konkrét ügyben a bíróval szemben közlekedési szabálysértés miatt intézkedtek a rendőrök. A bíró a szabálysértést elismerte, a személyi adatait megadva közölte azt is, hogy bíróként dolgozik. A határozat kézbesítését követően annak bizonyos részét tudomásul vette, míg más részével szemben kifogással élt. Később kifogását kiegészítette és a szabálysértési eljárás megszüntetését kérte mentelmi jogának megsértése miatt, előadva, hogy mentelmi jogáról az eljárásban nem mondott le.

Ennek körében az OBET fenti számú határozata azt rögzítette, hogy „ha a bíró a szabálysértési eljárásban – az eljárás megindulásakor – nem hivatkozik mentelmi jogára, úgy kell tekinteni, hogy azzal nem kíván élni. A határozat bizonyos rendelkezésének tudomásulvételéről szóló nyilatkozat pedig önmagában a mentelmi jogról való kifejezett lemondást jelent. Az ügy érdemében tett jogorvoslati nyilatkozat után, a mentelmi jogra, mint eljárási akadályra történő hivatkozás bíróhoz méltatlan, a mentelmi jog visszaélésszerű gyakorlását jelenti.”

Nem vitatva az idézet visszaélésszerű joggyakorlást elítélő megállapítását, a mentelmi jog természetéből adódóan téves az OBET azon álláspontja, hogy a mentelmi jogra ‘hivatkozni kell’, mert ennek hiányát úgy kell tekinteni, hogy azzal a bíró ‘nem kíván élni’. A korábban kifejtettekben nyilvánvaló, hogy a mentelmi jog a bírót státuszánál fogva megilleti, az nem az arra való hivatkozással hatályosul, hanem a bírónak a tisztességgel együtt járó *tulajdonsága*. Mivel az adott ügyben az eljárás alá vont személy azt, hogy bíró, az intézkedő rendőrökkel közölte, ezért ők tudomással bírtak arról, hogy mentelmi joggal rendelkező személlyel szemben intézkednek.

A mentelmi jog természetéből következően nyilvánvalóan téves azon álláspont is, hogy pusztán a határozat tudomásul vétele a mentelmi jogról való lemondást jelentené. Bár a mentelmi jogról történő lemondás formájára nem ír elő formai követelményt sem a Bjt., sem az Ogy. tv., azonban a Ptk. 6:8. § (3) bekezdésében foglalt jogelvet, amely

³² Tóth Anna: A mentelmi jog vizsgálata esettanulmány segítségével. *Diskurzus*, 2016/1. 62.

³³ A Magyar Bírói Egyesület Országos Választmánya 2005. február 26-án fogadta el a bírák etikai kódexét, amely az Országos Bírói Etikai Tanács felállításáról rendelkezett. E testület volt hivatott állást foglalni abban, hogy valamely konkrét bírói magatartás etikátlan-e. Az Országos Bírói Etikai Tanács az Országos Bírói Tanács által a Bszi. 103. § (1) bekezdésének e) pontja alapján elfogadott Etikai Kódex 2015. január 1. napján történt hatálybalépése óta nem működik.

szerint jogról lemondani kifejezett jognyilatkozattal lehet és e jognyilatkozatot nem lehet kiterjesztően értelmezni, általános jellegű alapelvnek tekinthetjük.³⁴

Mindezekre tekintettel álláspontom szerint a mentelmi jogról történő lemondás kizárólag a jogosult kifejezett nyilatkozatával történhet. A lemondás lehetőségét pedig – a mentelmi jog kettős alanyiságát tudomásul véve – szabálysértési eljárások tekintetében célszerű továbbra is megadni az érintett bírónak. Bár vitathatatlan, hogy a korábban gyakran ‘bagatellkriminalitásként’³⁵ emlegetett szabálysértési jogterületen a szankciórendszer az elmúlt években jelentősen szigorodott, széles körben lehetővé téve akár személyi szabadságot elvonó szankció kiszabását is, azonban e cselekmények jellege továbbra is indokolttá teszi, hogy a mentelmi jog természetes személy alanya a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult szerv beavatkozása nélkül eldönthesse, hogy a mentelmi jogáról lemond-e vagy sem.

A mentelmi jog felfüggesztésével kapcsolatos problémákról az 5.1. pont alatt lesz szó.

4. A mentelmi jog, mint büntethetőségi akadály

Ha kifejezetten büntetőjogi aspektusból közelítjük meg a mentelmi jogot, akkor az nem más, mint a mentelmi joggal rendelkező személy esetében a büntetőjogi felelősségrevonás akadály. Hogy ezen akadályok pontosan melyik csoportjába tartozik, abban viszont már megoszlanak a vélemények.

Ennek során elsőként szükséges annak tisztázása, hogy a büntetőjogi felelősségrevonás akadályait a jelenleg hatályos Btk. a IV–VI. fejezetekben szabályozza a „büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okok”, a „büntethetőséget megszüntető okok” és a „büntetőjogi felelősségrevonás egyéb akadályai” fejezetcímek alatt. Ez a hármas felosztás – a régi Btk. által alkalmazott *dichotomikus* rendszerrel szemben – megfelel a jogirodalomban klasszikusan felhasznált felosztásnak is.³⁶

Az egyik álláspont³⁷ szerint e rendszerben a mentelmi jog tisztán eljárásjogi jellegű akadály, méghozzá az eljárás lefolytatásához szükséges feltétel – a mentelmi jog felfüggesztése – bekövetkezésének hiánya miatt felmerülő büntethetőséget kizáró ok.

A másik álláspont³⁸ szerint részben anyagi, részben eljárásjogi jellegű akadály: a felelősségmentesség ugyanis a jogellenességet zárja ki, míg a sérthetlenség valóban pusztán eljárásjogi jellegű akadály.

³⁴ A jelenleg hatályos szabályozásra hivatkozom valamennyi törvény esetében, ugyanis az OBET határozatok az új Etikai Kódex meghozatalával nem kerültek hatályon kívül helyezésre, ezért a jelenleg hatályos jogi környezetben is értelmezhetőek. Megjegyzem ugyanakkor, hogy a megállapítások a meghozatalakor hatályos jogi környezetben is irányadóak, ugyanis az akkor hatályos jogállási törvények és a régi Ptk. is hasonló szabályokat tartalmaztak.

³⁵ KÁNTÁS Péter: A bagatellkriminalitás természetéhez. *Magyar Jog*, 1995/7. 385–394.

³⁶ BÉKÉS Imre (szerk.): *Büntetőjog – Általános rész*. Budapest, HVG-Orac, 2003. 135.

³⁷ BÉKÉS i. m. 170.; NYÍRI i. m. 21., valamint BELOVICS Ervin: *A büntetendőséget kizáró okok*. Budapest, HVG-Orac, 2009. 34.

³⁸ POLT (2004) i. m. 469.

A magam részéről ezen utóbbi állásponttal értek egyet, mert ez figyelembe veszi a mentelmi jog kettős tartalmát. Büntetőjogi szempontból ugyanis a sérthetlenség és a felelősségmentesség nagyon is különbözik egymástól.

A sérthetlenség esetében valóban eljárásjogi jellegű akadályról van szó, ez esetben ugyanis, ha a mentelmi jogot az arra jogosult nem függesztette fel, illetve annak alanya nem mondott le róla, a büntetőeljárást (illetve a szabálysértési eljárást) meg kell szüntetni.³⁹ Vagyis a bűncselekmény fogalmi ismérvei megvalósulnak, anyagi jogi értelemben tehát adottak a büntetendőség feltételei, azonban a büntetőeljárás megindítása, illetve lefolytatása akadályba ütközik.

A felelősségmentesség esetében viszont a cselekmény jogellenessége hiányzik,⁴⁰ ezért a mentelmi jog ilyen esetben valóban a büntetőjogi felelősségre vonás végleges, anyagi jogi jellegű akadály, ugyanis „a kizáró okok körébe olyan körülmények tartoznak, amelyek fennállásakor – ha a maguk teljességében léteznek – már a tényállás megvalósításakor sem jön létre bűncselekmény, mert hiányzik annak egy fogalmi ismérve”.⁴¹

A felelősségmentesség esetében tehát a jogalkalmazók akkor járnak el helyesen, ha ezen ok fennállásának észlelésekor nem a mentelmi jog felfüggesztése, hanem a büntetőeljárás megszüntetése iránt intézkednek.⁴²

4.1. Bírák mentelmi joga büntetőeljárás törvényekben

4.1.1. *A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk*

Az első büntetőeljárás kódexünk bár töredékesen, de rendelkezett a mentelmi joggal rendelkező személyekkel szembeni eljárásról. Ki kell emelni azonban, hogy amint arról fentebb már volt szó, ebben az időszakban a bírák nem, csupán az országgyűlési képviselők rendelkeztek mentelmi joggal. A törvénycikk 40. §-a szerint: „A mentelmi jog felfüggesztése végett a megkeresést az illetékes bíróság a főügyész útján terjeszti az illető ház vagy bizottság elé.”

A 265. §-a pedig az eljárás felfüggesztése körében tartalmazott a mai szabályozáshoz hasonló rendelkezéseket:

„A vádtanács felfüggeszti a bűnvádi eljárás továbbfolytatását:

[...]3. ha a terhelt mentelmi jogának felfüggesztése szükséges; [...]

Az eljárás [...] a 3. pont esetében a mentelmi jog felfüggesztéséig [...] függőben marad.”

³⁹ Viszont már itt utalni kell arra, hogy az eljárási akadály csak időleges, ha törvény nem zárja ki, az eljárás a mentelmi jog megszűnése után folytatható.

⁴⁰ POLT (2010) i. m. 26. skk.

⁴¹ BELOVICS Ervin: A büntethetőségi akadályok. *Jogtudományi Közlöny*, 2014/12. 547.

⁴² Bár van olyan álláspont is, hogy ilyen esetben is a mentelmi jog felfüggesztése iránt kell intézkedni, azonban álláspontom szerint a Btk. helyes értelmezése esetén ilyen intézkedést tenni szükségtelen. „Immunitás fennállása esetén is meg kell keresni a mentelmi bizottságot” – Darák Péter, a Kúria elnökének felszólalása. MOB/41-1/2013. számú jegyzőkönyv az Országgyűlés mentelmi, összeférhetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottságának 2013. május 30. napján megtartott üléséről.

A mentelmi jog abszolút, hivatalból figyelembe veendő jellegét már a XIX. század végén is tételezte a jogalkotó a 379. §-ban, a perorvoslatok körében: „bírói hatáskör hiánya, a területenkívüliség és a mentelmi jog megsértése hivatalból veendő figyelembe.”

Ugyanakkor a bünvádi perrendtartás a mentelmi jogot a jelenleg hatályos szabályozáshoz hasonlóan csupán a büntetőeljárás ideiglenes akadályának tekintette, ugyanis a 444. §-ban akként rendelkezett, hogy:

„Az a nyomozás, illetőleg vizsgálat, melyet a magánindítványra jogosult indítványának, illetőleg a felhatalmazásnak vagy kívánatnak hiánya, a tettes vagy részes mentelmi joga miatt, vagy azért szüntettek meg, mert a tettes vagy részes nem volt kitudható, vagy távol volt, vagy mert valamely bizonyíték megszerzése rendkívüli nehézségbe ütközött: az elévülés beállta előtt, a vádló indítványára újabb határozat nélkül folytatható, ha az a körülmény, mely az eljárást folytatását gátolta, megszűnt.”

4.1.2. A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény

E törvény csupán nemleges szabályt tartalmazott a mentelmi joggal kapcsolatban:⁴³

„249. § (1) Ez a törvény a területenkívüliség és a személyes mentesség hatályát, valamint a területenkívüliséggel és a személyes mentességgel kapcsolatban fennálló különös eljárási szabályokat nem érinti.

(2) Nem érinti a törvény az országgyűlési képviselők mentelmi jogát sem.”

Bár e törvény elfogadásakor a bírák még nem rendelkeztek mentelmi joggal, azonban a 1954. évi II. törvény hatálybalépésével ez megváltozott.

4.1.3. A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény

A régi Be. lényegében az 1951. évi büntető perrendtartással egyezően szabályozza a kérdést.

„405. § E törvény nem érinti a diplomáciai vagy egyéb személyes mentesség hatályát, valamint a diplomáciai vagy egyéb személyes mentességgel kapcsolatban fennálló eljárási szabályokat, továbbá az országgyűlési képviselők mentelmi jogát.”

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2001. évi CXXI. törvény a régi Be. szabályait még az alábbiakkal egészítette ki e körben:

„15. § (4) A külön törvény alapján személyes mentességet élvező személlyel szemben a mentelmi jog felfüggesztése, illetve az eljárás megindításához vagy folytatásához történő hozzájárulás megadását követően az eljárást soron kívül,

⁴³ Ugyanilyen nemleges szabályt tartalmazott az anyagi jogi szabályok körében az 1878. évi V. törvénycikk, vagyis a Csemegi kódex is: „19. § Az Országgyűlés, úgyszintén a közös ügyek tárgyalására kiküldött bizottság tagjainak mentelmi jogát a jelen törvény nem érinti.”

e törvény szerint kell lefolytatni. Az eljárás csak arra a cselekményre nézve folytatható le, amelyre a hozzájárulás kiterjed.”

A soron kívüli eljárást a jelenleg hatályos Be. szintén előírja, ennek indokoltsága érthető, hiszen bármi lesz is az eljárás kimenetele, a személyes mentességet élvező személyek közbizalmat feltételező közjogi helyzetéből adódóan célszerű, ha a mentelmi joggal rendelkező személyek a mentelmi jog felfüggesztése esetén minél rövidebb ideig állnak büntetőeljárás hatálya alatt. Annak előírása pedig, hogy a mentelmi joggal rendelkező személy ‘kikérése’ nem általános jellegű, hanem csupán az adott eljárásra vonatkozik, bár evidenciának hat, azonban a közelmúltban is számos gondot okozott a jogalkalmazás során.⁴⁴

4.1.4. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

Az 1998-ban elfogadott és jelenleg is hatályban lévő Be. volt az első olyan kódex, amely külön eljárásként határozta meg a mentességgel rendelkező személyekkel szembeni eljárást. A jogirodalom ezt a külön eljárások között is speciálisnak tartja, ugyanis nem az alany specialitását, hanem az eljárás lefolytatásának különös feltételrendszerét tartja ezen külön eljárás *differentia specifica-jának*.⁴⁵ Bár a kódex elfogadása óta számos alkalommal módosításra került, a mentességet élvező személyekkel kapcsolatos eljárási szabályok érdemi része gyakorlatilag változatlan maradt.⁴⁶

„51. § (1) A külön törvényben meghatározott közjogi tisztséget betöltő személyek ellen e tisztségük fennállása alatt csak a mentelmi jog felfüggesztése után indítható büntetőeljárás.

(2) Az (1) bekezdés szerinti személyek gyanúsítottkénti kihallgatására csak a mentelmi jog felfüggesztése után kerülhet sor, és ezt megelőzően az ilyen személlyel szemben – a tettenérés esetét kivéve – e törvény szerinti kényszerintézkedés nem alkalmazható.”

Látható, hogy a mentelmi jog felfüggesztése nélkül is folytatható eljárási cselekmények kapcsán látszólag meglehetősen tág utat engedett a jogalkotó a hatóságoknak: ugyanis csupán a gyanúsítottkénti kihallgatást és a – tettenérés esetét leszámítva – a

⁴⁴ EBH 2012.B.22. és a Szegedi Ítéletábla elnöke által indítványozott jogegységi eljárás, melynek lefolytatását a Kúria jogegységi tanácsa a 2012.El.II.JE/B.2/2. számú határozatával mellőzte. Ez a kezdeményezés elsősorban annak a kérdésnek az értelmezésére vonatkozott, hogy a mentelmi jog felfüggesztése konkrét cselekményekre, vagy pedig általánosságban értelmezendő.

⁴⁵ TÓTH Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-Orac, 2003. 459.

⁴⁶ A vonatkozó rendelkezéseket három törvény módosította: az egyes törvények mentelmi jogra vonatkozó rendelkezéseinek módosításáról szóló 2006. évi LXXXVII. törvény, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról szóló 2007. évi XXVII. törvény és a büntetőeljárások időszerűségének javítása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi CXII. törvény. Ezek azonban terminológiai és technikai jellegű módosítások voltak, a külön eljárás érdemi részét nem érintették.

kényszerintézkedések alkalmazását tiltotta meg. Ennek gyakorlati alkalmazása során számos probléma merült fel, amint azt az 5.2. pontban látni fogjuk.

„552. § (1) Ha a büntetőeljárás során adat merül fel arra, hogy a terhelt mentességet élvező személy, az eljárás felfüggesztése mellett indítványozni kell a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult döntését. Az indítványt a vádirat benyújtásáig a legfőbb ügyész, azt követően, valamint magánvádas ügyben a bíróság terjeszti elő. Tettenérés esetén az indítványt haladéktalanul elő kell terjeszteni.

(2) Ha az indítványt a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult elutasította, az eljárást meg kell szüntetni. Ha törvény eltérően nem rendelkezik, az eljárás ilyen okból történő megszüntetése nem akadályozza annak, hogy a személyes mentesség megszűnését követően a büntetőeljárást lefolytassák.”

A törvény kategorikus rendelkezése szerint, ha felmerül a személyes mentesség ‘gyanúja’, az eljárás felfüggesztése mellett intézkedni *kell* a mentelmi jog felfüggesztése iránt. E kötelezőnek tűnő rendelkezés helyes értelmezése a gyakorlatban számos problémát okozott, amint azt az 5.1. pontban látni fogjuk. Utal a Be. arra is, hogy az eljárás megszüntetése ez esetben nem akadályozza annak, hogy az eljárást a mentesség megszűnése után mégis lefolytassák, ha a mentelmi jog most nem is kerül felfüggesztésre.⁴⁷

4.1.5. Az előkészítés alatt lévő új büntetőeljárás törvény

A szabályozásban a jelenleg készülõ új Be. sem hozna változást, ugyanis annak terveze-
zete a jelenlegi szabályokkal egyező tartalommal szabályozná a kérdést:⁴⁸

„704. § (1) A törvényben meghatározott mentelmi joggal rendelkező személy-
lyel szemben a megalapozott gyanú közlésére, kényszerintézkedés alkalmaz-
zására, továbbá a vádemelésre csak a mentelmi jog felfüggesztését követően
kerülhet sor. A mentelmi joggal rendelkező személy tettenérése esetén vele
szemben e törvény szerinti kényszerintézkedés alkalmazható.

(2) Ha a büntetőeljárás során adat merül fel arra, hogy a mentelmi joggal ren-
delkező személy vonatkozásában a megalapozott gyanú közlésének, vádeme-
lésnek, vagy vele szemben kényszerintézkedés alkalmazásának van helye,
indítványozni kell a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult döntését. A men-
telmi jog felfüggesztése iránti indítványt a vádemelés előtt a legfőbb ügyész,
azután, valamint magánvádas és pótmagánvádas ügyben a bíróság terjeszti
elő. Tettenérés esetén az indítványt haladéktalanul elő kell terjeszteni.

⁴⁷ A Btk. 28. § (3) bekezdése szerint „az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amely alatt közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség folytán a büntetőeljárás azért nem volt megindítható vagy folytatható, mert a törvényben biztosított mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntetendő bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádoló képviseli.” Vagyis a közvádra üldözendő – ide értve azon bűncselekményeket is, ahol lehetőség van pótmagánvádolóként fellépni – bűncselekmények esetében a mentelmi jog fel nem függesztése bizonyosan nem eredményezi a büntethetőség elévülését.

⁴⁸ <http://www.kormany.hu/hu/dok?page=3&source=5&type=302#!DocumentBrowse>

- (3) Az indítvány benyújtásával egyidejűleg a büntetőeljárást fel kell függeszteni.
- (4) Ha az indítványt a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult elutasította, az eljárást az ügyészség határozattal, illetve a bíróság nem ügydöntő végzéssel haladéktalanul megszünteti.
- (5) Ha törvény eltérően nem rendelkezik, az eljárás ilyen okból történő megszüntetése nem akadályozza annak, hogy a mentelmi jog megszűnését követően a büntetőeljárást lefolytassák.”

5. A bírák mentelmi jogával kapcsolatban felmerült gyakorlati problémák⁴⁹

5.1. A mentelmi jog felfüggesztése

Az 1/2013. (V.8.) BK vélemény megalkotásáig a Legfelsőbb Bíróság BH 2003.354 számon közreadott eseti döntése volt hivatott irányt szabni a bírák elleni büntetőeljárásoknak. Eszerint „hivatásos bíróval szemben büntetőeljárást indítani – a tettenérés esetét kivéve – csak a kinevező hozzájárulásával lehet; a magánvádló feljelentése alapján indult büntetőeljárást ezért fel kell függeszteni, és a kinevezőnek a büntetőeljárás megindításához szükséges döntését be kell szerezni.”

A konkrét ügyben a helyi bíróság elnökével szemben élt feljelentéssel a magánvádló becsületsértés vétsége miatt. A magánvádló azt sérelmezte, hogy a bíróság elnöke elrendelte, hogy korábbi rendzavarásai miatt a bíróság épületében a biztonsági őrök a magánvádló mozgását kövessék figyelemmel. Az elsőfokú bíróság a büntetőeljárást – mivel a cselekmény nem bűncselekmény – megszüntette.⁵⁰ A magánvádló fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzését helyben hagyta, a magánvádló pedig a jogerős határozat felülvizsgálatát kezdeményezte. A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati indítványt, mint alaptalant elutasította, ugyanakkor megállapította, hogy az ügyben az első- és másodfokú bíróság a felülvizsgálati eljárásban már nem orvosolható eljárási szabálysértést vétett. Bár egyetértett a Legfelsőbb Bíróság az alsóbb fokú bíróságokkal abban, hogy a „bíróági elnöknek a biztonsági szolgálattal

⁴⁹ Mivel a bírák mentelmi joga tartalmilag az országgyűlési képviselők mentelmi jogával azonos, ezért a felmerülő problémák nagy része mindkét személyi kört érinti. Ezt azért tartom fontosnak megjegyezni, mert ennek folytán függetlenül attól, hogy az adott eljárásban a probléma országgyűlési képviselő vagy bíró kapcsán merült-e fel, a dolgozat témája szempontjából általános érvényű következtetések levonására lehet alkalmas.

⁵⁰ Érdekes, hogy a megszüntető határozat meghozatalát nem előzte meg bíróság kijelölése, holott a Be. 22. §-a alapján ki van zárva a bíróság, amelynek elnöke az ügy terheltje. Erre az a magyarázat, hogy az eljárás alapját képező eseményekre egy olyan helyi bíróságon került sor, amelyik nem a saját illetékességi területén működik. Budapesten számos ilyen bíróság található: a Budai Központi Kerületi Bíróság, a Pesti Központi Kerületi Bíróság egyes szervezeti egységei és a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a II. kerületben, a Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság illetékességi területén található. A Budakörnyéki Járásbíróság és a Budakörnyéki Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság is Budapesten, saját illetékességi területén kívül, a Pesti Központi Kerületi Bíróság illetékességi területén helyezkedik el.

kapcsolatos jogszabályszerű intézkedései nem valósítanak meg bűncselekményt, az eljárás megszüntetésére tehát törvényesen került sor”, leszögezte, hogy:

„hivatalos bíróval szemben ugyanakkor büntetőeljárást indítani – a tettenérés esetét kivéve – csak a kinevező hozzájárulásával lehet. A bíróságoknak tehát a Be. 137. §-a (1) bekezdésének c) pontja, valamint a 169. § és a 317. § rendelkezéseinek megfelelően az eljárást fel kellett volna függesztenie, és megkeresnie a kinevezőt, hogy hozzájárul-e az eljárás lefolytatáshoz. Az ügyben tehát annak jogerős megszüntetéséig a bírói mentelmi jog megsértésével folyt az eljárás.”

A Legfelsőbb Bíróság tehát arra az álláspontra helyezkedett, hogy a mentelmi jog a büntetőeljárásnak olyan abszolút akadálya, amelynek felfüggesztéséig – a tettenérés esetének kivételével – gyakorlatilag nem tehető érvényes eljárási cselekmény. Különös megvilágításba helyezi a döntést, hogy arra magánvádas ügyben került sor, melyben jellegénél fogva nem kerül sor a terhelt meggyanúsítására, az eljárás a feljelentésnek a bíróságra történő benyújtásával indul. A Legfelsőbb Bíróság döntésénél abból indult ki, hogy mivel az eljárás már ekkortól kezdve a mentelmi joggal rendelkező terhelt *ellen* folyik, ezért bármely további eljárási cselekmény foganatosítása a mentelmi jog megsértését jelentené.

Ez azonban a Be.-nek egy olyan formális értelmezése, amellyel nem értek egyet. A döntés meghozatalakor is ekként rendelkezett ugyanis a Be. az „Alapvető rendelkezések” című I. fejezetében, pontosabban a „Hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás megindítása és a büntetőeljárás akadályai” alcím alatt:

„6. § (3) Büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, vagy felmentő ítéletet kell hozni, ha

- a) a cselekmény nem bűncselekmény, vagy azt nem a terhelt (feljelentett személy) követte el,
- b) nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, illetőleg az, hogy a bűncselekményt a terhelt (feljelentett személy) követte el,
- c) – az e törvényben meghatározott kivételekkel – büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok áll fenn.”

A Be. rendszertani értelmezése, továbbá a fejezetcímek nyelvtani értelmezése alapján is egyértelműen megállapítható, hogy ez esetben egy alapvető jelentőségű rendelkezésről van szó. Ezt az alapelvet, bár a Be. számos későbbi helyen ‘aprópénzre váltja’ amikor az egyes eljárási szakaszok esetében rendelkezik az eljárás megszüntetéséről, ettől még nem veszíti el alapvető jellegét. Vagyis a konkrét ügyben a Legfelsőbb Bíróságnak tulajdonképpen két garanciális szabály kollízióját kellett feloldania:

- az egyik (alapvető szintű) szabály kimondja, hogy a büntetőeljárást ‘meg kell állítani’ azon a ponton, ahol kiderül, hogy nem történt bűncselekmény,
- a másik (külön eljárásban tételezett, éppen ezért speciális jellegű) szabály pedig kimondja, hogy mentelmi joggal rendelkező személlyel szemben csak a mentelmi jog felfüggesztését követően indítható eljárás.

Bár az eseti döntés meghozatalakor az Alkotmány még nem tartalmazta a *józan ész* szerinti értelmezés szabályát, azonban álláspontom szerint az akkor hatályos jogszabályok helyes értelmezése esetén a Legfelsőbb Bíróságnak más döntésre kellett volna jutnia.

Ennek oka egyrészt, hogy az alapelvek jellegüknél fogva áthatják a büntetőeljárás-törvény egészét, így értelemszerűen a külön eljárásokban is irányadóak. Másrészt, ha két garanciális szabály összevetéséről van szó, nem hagyható figyelmen kívül az a jogalkotói szándék, hogy mindkét rendelkezésnek a célja az, hogy a terheltet a lehető legkedvezőbb helyzetbe hozza. Az eljárás megszüntetésre vonatkozó szabály általánosságban szolgálja a terhelt javát azzal, hogy vele szemben a büntetőeljárás csak a lehető legrövidebb ideig tartson és amint megállapítható, hogy a terhére rótt cselekmény nem bűncselekmény, az eljárás *fejeződjön be*. A mentelmi jog, mint a büntetőjogi felelősségre vonás akadálya pedig azt célozza, hogy a speciális státuszú terhelt ellen csak megfelelő garanciák esetén *indulhasson* meg egyáltalán az eljárás.

Az a dolgozat eddigi fejezetei alapján is bizonyosan megállapítható, hogy a jogalkotó célja nem az volt, hogy a mentelmi joggal rendelkező személyeket hátrányosabb helyzetbe hozza a mentelmi jog által nem védett személyekhez képest. A Legfelsőbb Bíróság döntése viszont éppen ezt eredményezte, ugyanis míg egy mentelmi joggal nem rendelkező személlyel szemben a kizárólag a javára szolgáló, a büntetőeljárást megszüntető határozat az erre okot adó körülmény felmerülésekor azonnal meghozható volt, addig a mentelmi joggal rendelkező terhelt esetében erre csak a mentelmi jog felfüggesztése után kerülhetett sor.⁵¹

Különösen érdekes a Legfelsőbb Bíróság döntése annak fényében, hogy amíg a büntetőeljárás bűncselekmény hiányában történő megszüntetéséhez anyagi jogerő hatás fűződik,⁵² addig a mentelmi jog fel nem függesztése esetén történő megszüntetés nem jár ilyen következménnyel.⁵³ Vagyis a mentelmi joggal rendelkező személyek ezáltal is hátrányosabb helyzetbe kerülnek, mint a mentelmi joggal nem rendelkezők. Egyrészt, mert vitathatatlan, hogy a büntetőeljárás *végleges* megszüntetése kedvezőbb a terhelt számára, mint annak eljárási akadály folytán történő *időleges* meg nem indítása. Másrészt, a felfüggesztett, ám a személyes mentességet adó jogviszony megszűnése után újraindítható büntetőeljárás 'Damoklész kardjaként' lebegett a mentelmi joggal rendelkező személyek feje felett – közzvadra üldözendő és pótmagánvádas ügyek esetében a 'szokásos' elévülési időn túl is. Arról a szemponttól nem is szólva, hogy egy büntetőeljárás bűncselekmény hiányában történő megszüntetése sokkal pozitívabb pszichológiai, illetve kommunikációs szempontból is a terhelt számára, mint ha az eljárás megszüntetésére a mentelmi jog fel nem függesztése miatt kerül sor.

⁵¹ Sovány vigasz, hogy a büntetőeljárás ügyviteli szempontból már az eljárás felfüggesztésével „befejeződik” a bírósági ügyvitel szabályairól szóló 14/2002. (VIII. 1.) IM rendelet 39. § (2) bekezdésének c) pontja alapján. Persze a mentelmi jog felfüggesztéséről dönteni jogosult szerv döntését követően újraindul – akár azért, hogy azt a bíróság a mentelmi jog fel nem függesztése miatt megszüntesse, akár azért, hogy az a 'rendes' mederben, ám soron kívül folyjon tovább.

⁵² Ld. pl. BH 2008.327.

⁵³ Sőt, amint az a 47. lábjegyzetben olvasható, még az elévülési időbe sem számít bele a felfüggesztés időtartama.

Kérdés mindezek után, hogy követték-e az alsóbb fokú bíróságok a Legfelsőbb Bíróság fenti iránymutatását, vagy inkább az adott ügyben első-, illetve másodfokon eljáró bíróságokkal egyetértve a Be. alapelveit helyezték előtérbe? Utólag visszatekintve az állapítható meg, hogy e kérdésben ellentétes volt a bírói gyakorlat.

Voltak hasonló ügyek ugyanis, ahol bíróságok a fenti eseti döntés szellemében jártak el.⁵⁴

Az egyik ügyben nem magánvádlóként, hanem pótmagánvádlóként lépett fel a megyei bíróság elnökével szemben egy panaszos, aki azt sérelmezte, hogy a megyei bíróság elnöke nem indított fegyelmi eljárást egy a panaszos által korábban bepanaszolt bíró ellen. A bíróság elnöke ellen emiatt feljelentéssel élt hivatali visszaélés büntette miatt, majd a feljelentés elutasítását – és az ez ellen benyújtott panasz elutasítását – követően pótmagánvádlóként lépett fel. A bíróság a büntetőeljárást a Be. 552. § (1) bekezdésére tekintettel felfüggesztette és indítványozta a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult döntését – majd miután a köztársasági elnök a büntetőeljárás lefolytatásához nem járult hozzá, a bíróság az eljárást megszüntette.

A másik ügyben a pótmagánvádló az alapügyekben eljáró elsőfokú bírakat és a másodfokon eljáró tanács elnökét jelentette fel hivatali visszaélés büntette miatt, mert az ügyben bizonyítási indítványainak nem adtak helyt és számára sérelmes határozatot hoztak. A bíróság ezen ügyben sem vizsgálta, hogy a vádindítványban foglaltak megvalósítanak-e bűncselekményt, hanem a büntetőeljárást a Be. 552. § (1) bekezdésére tekintettel felfüggesztette és indítványozta a mentelmi jog felfüggesztésére jogosult döntését – majd miután a köztársasági elnök a büntetőeljárás lefolytatásához nem járult hozzá, a bíróság az eljárást megszüntette.

Hasonlóan járt el egy másik megyei bíróság is egy helyi bírósági bíró ellen jogellenes fogvatartás büntette miatt indult pótmagánvádas ügyben.⁵⁵

Azonban más bíróságok hasonló ügyekben nem az eseti döntés szellemében, hanem a Be. alapelveit figyelembe véve jártak el.⁵⁶ Bár ezen pótmagánvádas ügyekben a vádlottak nem bírók, hanem országgyűlési képviselők voltak, az eljárásoknak a Legfelsőbb Bíróság fentebb idézett eseti döntésére figyelemmel ugyanazon logika szerint kellett volna haladniuk. Ezen ügyekben azonban a bíróságok előbb vizsgálták a pótmagánvád formai feltételeit – közöttük a vád törvényességét –, mint ahogy a mentelmi jog felfüggesztése iránt intézkedtek volna, és az eljárás felfüggesztése helyett a vádindítványt – részben formai okokból, részben pedig törvényes vád hiányában – elutasították.⁵⁷

Az egységes joggyakorlat hiánya végül oda vezetett, hogy a Kúria közzétette az 1/2013. (V. 8.) BK véleményét. E véleményben a Kúria elvi élel rögzítette az alábbiakat:

⁵⁴ Fővárosi Bíróság 5.B.812/2008 és 5.B.83/2009 számú ügyek.

⁵⁵ Nógrád Megyei Bíróság 3.B.254/2011.

⁵⁶ Fővárosi Bíróság 10.B.367/2007, 10.B.369/2007, 10.B.370/2007 és 15.B. 91/2009. számú ügyek.

⁵⁷ A jogirodalomban ugyanakkor ez az álláspont már korábban is jelen volt: „nem lehet a mentelmi jog felfüggesztése iránt előterjesztést tenni, ha a büntetőjogi felelősségre vonásnak a mentelmi jogon kívüli, más anyagi vagy eljárásjogi akadálya van”. GYÖNGYI Gyula: A mentelmi jog néhány gyakorlati kérdése. *Magyar Jog*, 1997/11. 672.

„I. Magánvádas büntetőügyben önmagában a feljelentés bírósághoz érkezése miatt a feljelentett személy mentelmi jogának felfüggesztése iránt a Be. 552. § (1) bekezdése szerinti intézkedések megtételének nincs helye.

II. Ha a feljelentésből megállapítható, hogy a cselekmény nem bűncselekmény (a cselekmény büntetendőségét, avagy az elkövető büntethetőségét kizáró ok áll fenn), a bűncselekmény gyanúja hiányzik, vagy más, az eljárás megszüntetésére okot adó körülmény esetén az eljárást személyes meghallgatás kitűzése és a Be. 552. § (1) bekezdése szerinti intézkedés megtétele nélkül meg kell szüntetni.

III. Az I–II. pontok megfelelően irányadóak a pótmagánvád alapján indult bírósági eljárásban is.”

E döntésből látható, hogy a Kúria gyökeresen szembefordult a Legfelsőbb Bíróság korábbi álláspontjával és jelen dolgozat szerzője szerint is helyes álláspontot foglalt el az alapelvek és a mentelmi jog, mint a büntethetőség akadálya viszonyában.

5.2. Mentelmi jog felfüggesztése nélkül folytatott büntetőeljárások közzvára üldözendő bűncselekmények esetén

Az 1/2013. (V.8.) BK vélemény a közzvára üldözendő ügyekkel nem foglalkozott, hollott korántsem egyértelmű, hogy e téren a joggyakorlat ne igényelne iránymutatást.

Hazánkban, mint demokratikus jogállamban nemcsak a hatalmi ágak elválasztása, hanem a hatalmi ágak kölcsönös együttműködése is az állam alkotmányos működésének része. Ennek megfelelően az állami szervek ‘bizalma’ egymás jogszerű működése iránt meg kell, hogy legyen. Ezzel együtt a mentelmi jog csak akkor töltheti be szerepét, ha annak szabályai nem csupán formálisan, hanem tartalmuk szerint is betartják az illetékes hatóságok.

A jogirodalomban is régóta vitatott kérdés, hogy a mentelmi jog felfüggesztése előtt milyen eljárási cselekmények foganatosíthatók? Van olyan álláspont, amely szerint a gyanúsítottként történő kihallgatás kivételével bármilyen eljárási cselekmény foganatosítható,⁵⁸ míg egy másik álláspont⁵⁹ szerint a meghatározott személy ellen irányuló büntetőeljárási cselekmények sem folytathatók le a mentelmi joggal rendelkező személlyel szemben a mentelmi jog felfüggesztéséig (pl. házkutatás, motozás).

Ha megnézzük a hatályos Be. rendelkezéseit, akkor az alábbi eljárási cselekményeket tilalmazza kifejezetten a törvény a mentelmi jog felfüggesztését megelőzően:

- az adott személy ellen büntetőeljárás megindítása,
- az adott személy gyanúsítottkénti kihallgatása,
- az adott személlyel szemben – a tettenérés esetét kivéve – kényszerintézkedés alkalmazása.

⁵⁸ POLT (2004) i. m. 474.

⁵⁹ HANVAY Csaba: Az 1998. évi XIX. törvény 551. §-ának és a közjogi tisztségviselők büntetőeljárási mentességét meghatározó normák konzisztenciája. *Belügyi Szemle*, 2003/10. 152., továbbá GYÖNGYI i. m. 672., valamint NYÍRI i. m. 26.

A büntetőeljárás megindítását közvádra üldözendő ügyek esetében a Be. 170. § (1) bekezdése szabályozza, eszerint „a nyomozás az ügyésznek vagy a nyomozó hatóságnak hivatali hatáskörében, valamint a nyomozó hatóság tagjának hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján vagy feljelentésre indul meg”. Ugyanakkor a nyomozás nem feltétlenül konkrét személy ellen folyik: amíg nincs olyan személy, aki megalapozottan gyanúsítható a bűncselekmény elkövetésével, addig ismeretlen tettes ellen is folyhat.

A fenti szabályokat formálisan értelmezők éppen ezért a ‘meggyanúsítást’ tekintik a mentelmi joggal rendelkező személy ellen irányuló első eljárási cselekménynek, míg az ezt esetlegesen megelőző egyéb cselekményeket csupán olyannak tekintik, „amely annak megítéléséhez szükséges, hogy a személyes mentességgel rendelkező gyanúsítható-e bűncselekmény elkövetésével.”⁶⁰

Ez az álláspont, még ha a törvény szó szerinti értelmezésén alapul is, a mentelmi jog kiüresítéséhez vezet. Amennyiben ugyanis így értelmezzük a vonatkozó szabályokat, a mentelmi joggal rendelkező személy gyanúsított kihallgatása előtt számos tanú kihallgatására kerülhet sor, szakértő rendelhető ki és így tovább. Álláspontom szerint a mentelmi jog, mint jogintézmény céljának csak a kevésbé formális, a mentelmi jog lényegét figyelembe vevő értelmezés felelhet meg. Ez esetben ugyanis csakis addig lehet ‘ismeretlen tettes’ ellen folytatni a nyomozást, amíg a gyanú minimális mértékben nem konkretizálódik a mentelmi jog jogosultjára – ez akár már abban is megnyilvánulhat, hogy a feljelentést név szerint ellene tették. Ezek természetesen a jogalkalmazók által esetről-esetre eldöntendő helyzetek lesznek, ugyanakkor az is egyértelmű, hogy lesznek olyan eljárások, amelyekben teljes bizonyossággal megállapítható, hogy a nyomozást nem szabad ‘ismeretlen tettes’ ellen folytatni, hanem – amennyiben az eljárást megszüntetni nem lehet – a mentelmi jog felfüggesztése iránt kell intézkedni.⁶¹

Tehát amint felmerül, hogy mentelmi joggal rendelkező személy *is* lehet az eljárás terheltje, azonnal intézkedni kell a mentelmi jog felfüggesztése iránt és a továbbiakban csak így végezhető a nyomozati cselekmények. Nem arra van tehát szükség, hogy a mentelmi jog felfüggesztése előtt már gyakorlatilag lefolyjon a bizonyítási eljárás és utána már csak a gyanúsított kihallgatás maradjon hátra.

A jogirodalomban ez a formális értelmezés egyébként kisebbségi álláspontnak tűnik, ráadásul a Legfelsőbb Bíróság is a mentelmi jog tágabb, tartalmi értékelése mellett foglalt állást a BH 2002.737 számú eseti döntésben, mely szerint

„a mentelmi jog védelme alatt álló képviselő ellen szabálysértési vagy büntetőeljárás megindítása, illetve folytatása, a tettenérés esetén fogatosítandó őrizetbevitel kivételével büntető eljárásjogi kényszerintézkedés alkalmazása kizárt. Minden más, a bűncselekmény megelőzését, leplezését, bizonyítását szolgáló egyébként *nem* a büntetőeljárásról, hanem a rendőrségről szóló törvényben szabályozott intézkedés jogszerű és az országgyűlési képviselő mentelmi joga által nem korlátozott”.

⁶⁰ POLT (2004) i. m. 474.

⁶¹ Ahogyan Potter Stewart, az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának bírója a *Jacobellis v. Ohio* ügyben (1964) az obszcenitásra mondta: „I know it when I see it” – vagyis: ha látom, felismerem.

E döntésével tehát a büntetőeljárás törvény által szabályozott bizonyítási cselekményeket kiemelte abból a körből, amelyek a mentelmi joggal rendelkező személlyel szemben a mentelmi jog felfüggesztése előtt foganatosíthatók.

Ugyanakkor arra utal az integritási szabályzatról szóló 6/2016. (V. 31.) OBH utasítás 22. § (1) bekezdése, hogy ez a formális értelmezés a gyakorlatban mégis él:

„Amennyiben a bíró a magatartásával összefüggésben indult eljárásról a Be. 552. § (1) bekezdésében írt esetben – *a mentelmi jog felfüggesztését megelőzően* – tudomást szerez, úgy a büntetőeljárás megindításának tényét haladéktalanul köteles a munkáltatói jogkör gyakorlójának bejelenteni.”

Miféle eljárások lehetnek azok, amelyek – mentelmi jog által védett – bírák „magatartásával összefüggésben” indultak még a „mentelmi jog felfüggesztését megelőzően”? Mivel az integritási szabályzat e szabályt „a mentelmi jog felfüggesztése, valamint a folyamatban lévő eljárásokkal kapcsolatos bejelentések szabályozása” című V. fejezetben helyezte el, ezért abban bizonyosak lehetünk, hogy ezek nem olyan eljárások, ahol a bíró például sértettként érintett, hiszen ilyen esetben a mentelmi jog felfüggesztése fel sem merülhet.

Nem marad más megoldás tehát, mint, hogy az OBH elnöke azon „ismeretlen tettes” ellen indult eljárásokra vonatkozóan írt elő bejelentési kötelezettséget, amikor éppen a mentelmi jog fent elemzett, formális, ám álláspontom szerint téves értelmezése folytán folytatnak a hatóságok – mondjuk ki – a bíró ellen büntetőeljárását.⁶²

6. A bírák mentelmi joga a gyakorlatban

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy mennyire élő jogintézményről van szó egyáltalán? Szükséges-e fenntartani Magyarországon a bírák mentelmi jogát jelenlegi formájában, vagy egy gyakorlatilag kevésbé alkalmazott jogintézményről van szó?

Az OBH elnöke minden évben részletes beszámolót tesz közzé a bírósági szervezet működéséről a bíróságok központi honlapján. Az ezekben⁶³ található adatok szerint a Köztársasági Elnök az elmúlt öt évben az alábbi eljárásokban függesztette fel bírák mentelmi jogát:

	Büntetőeljárás	Szabálysértési eljárás
2011	7	3
2012	8	3
2013	2	1
2014	1	1
2015	1	1

⁶² Klasszikus példa, amikor az ügyfél „ismeretlen tettes” ellen tesz feljelentést hivatali visszaélés büntette miatt, előadva, hogy az ügyében eljáró bíró hivatali kötelességét megszegve neki milyen hátrányt okozott. Bár egyértelmű, hogy ki ellen kívánt eljárást indítani a feljelentő, a hatóságok a mentelmi jog formális értelmezése adta lehetőségekkel élve akár hosszasan folytathatják a büntetőeljárást az „ismeretlen” tettes ellen.

⁶³ <http://birosag.hu/obh/elnoki-beszamolok/feleves-eves-beszamolok>

Ülnök ellen indult büntetőeljárásról a beszámolók nem tartalmaznak adatokat.

Annak részletezését, hogy milyen típusú bűncselekmények miatt került sor a mentelmi jog felfüggesztésére, csupán a 2011-es és a 2012-es év vonatkozásában tartalmazzák a beszámolók. Eszerint ezen években:

- 3 bíró esetében ittas járművezetés,
- 3 bíró esetében közúti baleset gondatlan okozása,
- 4 bíró esetében hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás,
- 2 bíró esetében vesztegetés,
- 1 bíró esetében hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás és vesztegetés,
- 1 bíró esetében levéltitok megsértése,
- 1 bíró esetében személyi szabadság megsértése, közokirattal visszaélés és könnyű testi sértés miatt került felfüggesztésre a mentelmi jog büntetőeljárásokban.

Azon 6 bíró esetében pedig, akiknél szabálysértési eljárás lefolytatása érdekében került felfüggesztésre a mentelmi jog, az eljárás tárgya valamennyi esetében a közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése volt.

Arra viszont a rendelkezésre álló nyilvános forrásokból nem kapunk választ, hogy mennyi volt azon ügyek száma, ahol a Köztársasági Elnök *nem* függesztette fel a bírák mentelmi jogát – holott éppen ez a szám mutatná meg, hogy a mennyire élő ez a jogintézmény a gyakorlatban és valójában mennyiben tölti be a védelmi funkcióját.

Nem derül ki továbbá az sem, hogy milyen eljárástípusokban került sor a mentelmi jog felfüggesztésére – bár e téren árulkodó lehet, hogy 2011-2012-ben mindössze két magánvádas cselekmény szerepelt a felsorolásban (levéltitoksértés és könnyű testi sértés), ráadásul ezek közül az egyik közvérdra üldözendő bűncselekmények mellett. Viszont a pótmagánvádas ügyek arányára legfeljebb közvetett módon tudunk következtetést levonni – vannak ugyanis a felsoroltak között olyan bűncselekmények, amelyek esetében a pótmagánvádlóként történő fellépés kizárt (pl. ittas járművezetés).

Mindenesetre a mentelmi jog felfüggesztésére vonatkozó előterjesztés megtételére jogosult OBH elnöke az alábbiakat mondta el ezzel kapcsolatban az Országgyűlés mentelmi, összeférhetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottságának ülésén tartott felszólalásában:⁶⁴

„[A magánvádas] ügyekben jellemző, hogy a hivatásos bírói működés során tett intézkedések, az ítélet vagy annak az indokolása a feljelentés tárgya, jellemzően ezeket sérelmezik a feljelentők. Ezekben az esetekben az OBH nem indítványozza a mentelmi jog felfüggesztését, hiszen az indokolásnak a valóságát, megalapozottságát megítélni a jogorvoslati fórum feladata, nem pedig egy másik ügyben eljáró bíróságé.

A pótmagánvádas ügyekben, amelyekben a nyomozást az ügyészség megszüntette vagy a feljelentést elutasította, az iratok és a rendelkezésre álló bizonyíté-

⁶⁴ MOB/41-1/2013. számú jegyzőkönyv az Országgyűlés mentelmi, összeférhetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bizottságának 2013. május 30. napján megtartott üléséről.

kok áttanulmányozását követően szintén nem került sor mentelmi jog felfüggesztésének kezdeményezésére, ugyancsak hasonló jellegű okokból.

A közvadra üldözendő ügyek közül valamennyi olyan ügyben, amelyben a legfőbb ügyész ezt indítványozta, kezdeményeztük az érintett bíró mentelmi jogának a felfüggesztését. Ilyenre egyébként a tavalyi évben 8 esetben került sor. A köztársasági elnök eljárása során eddig minden esetben befogadta az OBH elnökének az indítványát, és ennek megfelelő döntést hozott.”

Ezek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a mentelmi jog a gyakorlatban elsősorban a magánvádas és a pótmagánvádas eljárásokkal szemben védi a bírót. Előbbiek kapcsán az OBH elnöke úgy fogalmaz, hogy „a bíróságokra teljesen alaptalan feljelentések is érkeznek a mentelmi joggal rendelkező személyek ellen is. Ennek az oka, hogy mivel ezeket magánszemélyek közvetlenül a bíróságon teszik meg, mindenféle előszűrés nélkül kerülnek a bíróság elé ezek az ügyek.”⁶⁵

Mivel bírák esetében az OBH elnökének előterjesztései tehát a fenti célokat figyelembe véve születnek, álláspontom szerint a hiányolt szűrő szerep a bírák esetében legalább a mentelmi jog felfüggesztésére történő előterjesztések szintjén megvalósul. Ugyanis bár az 1/2013. (V. 8.) BK vélemény immár lehetőséget ad a formai okokból hibás, vagy a törvényes vád hiányában benyújtott feljelentések, illetve vádindítványok elutasítására, azonban a formailag megfelelő, ám teljes mértékben alaptalan, pusztán a bíró zaklatását, esetlegesen az eljárásból történő kizárását elérni kívánó kezdeményezéseket csak ezen a szinten lehet megállítani.

Bár formálisan ezekben az esetekben is a Köztársasági Elnök dönt a mentelmi jog felfüggesztéséről, azonban mivel a fentiekben idézettek szerint az OBH elnöke előterjesztéséhez igazodó döntéseket hoz, úgy az OBH elnöke tölti be a szűrő szerepét. És erre a szerepre a pontos statisztikai adatok ismerete nélkül is bizonyosan komoly szükség van, különös figyelemmel arra, hogy a jelenleg hatályos Btk. nem ad speciális védelmet a bírának a tisztségük gyakorlása során elszenvedett atrocitások kapcsán.⁶⁶

Jelen dolgozat szerzőjének álláspontja szerint tehát a bírák mentelmi jogának fenntartása továbbra is indokolt, arra pedig a 7.1. pontban fogok kitérni, hogy bővítését milyen irányba tartom elképzelhetőnek. Egyébként a hazai jogirodalomban nem is merült fel a bírák mentelmi jogának megszüntetése vagy szűkítése.⁶⁷ Ennek oka lehet, hogy a bírákat megillető mentelmi jog ritkán kerül a társadalom érdeklődési körébe. Szeren-

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Szinte minden kollégának van olyan története, amikor vele szemben a peres felek, a vádlottak, vagy rosszabb esetben egyenesen a jogi képviselők tanúsítottak olyan magatartást, ami legalábbis a határán mozogt valamely Btk.-beli tényállásnak (legtöbbször becsületsértés, rágalmazás, illetve hamis vád merülhet fel). Ilyen esetben a bírák ritkán tesznek feljelentést, hiszen az esetek nagy részében magánvádlóként nekik kellene a vádat képviselniük. Viszont a mentelmi jog révén legalább az ellenük indított eljárások terhét nem kell feleslegesen viselniük.

⁶⁷ Érdekességként jegyzem meg, hogy a 2014-ben T/10. számon egyéni képviselői indítványként benyújtott törvényjavaslat megszüntette volna az országgyűlési képviselők, ezáltal pedig közvetetten a bírák mentelmi jogát is. A törvényjavaslat tárgysorozatba vételét mind az illetékes bizottság, mind az Országgyűlés plenáris ülése elutasította.

csére ugyanis ritkán fordulnak elő olyan esetek, amikor egy bíró olyan cselekményt követ el, melynek kapcsán mentelmi jogának felfüggesztése szükséges.

Mindezek ellenére egy, a közelmúltban Magyarországot vizsgáló nemzetközi szervezet ajánlasként fogalmazta meg a bírák mentelmi jogának szűkítését.

Az Európa Tanács Group of States against Corruption (GRECO) elnevezésű csoportjának jelentésének⁶⁸ X. számú ajánlása így szól: „A közjogi (sic!) bírók mentelmi jogát az igazságszolgáltatásban való részvételükhöz kapcsolódó cselekményeikre korlátozzák.”⁶⁹

A jelentés 154. bekezdése elegendőnek tartaná, ha a bírákat csupán az ülnökökhöz hasonló, korlátozott mentelmi jog illetné meg. A magam részéről a fentiekben kifejtettek miatt ellenzem a bírák mentelmi jogának eltörlését vagy szűkítését, mert az csak jelenlegi formájában képes megvédeni a bírákat az ellenük irányuló alaptalan zaklatásoktól. Az ülnökökkel való összehasonlítás már csak azért is téves, mert amíg az ülnökök ‘melléktevékenységként’, munkaviszony vagy nyugdíj mellett látják el feladatukat, addig a hivatásos bírák élethivatásszerűen végeznek ítélkező tevékenységet. Ezért az ülnökök esetében valóban indokolt, hogy mentességük ne terjedjen ki a bírósági tevékenységüket nem érintő munkavégzésükre. Bírák esetében viszont csak a sérthetlenség és a felelősségmentesség kombinációja nyújt teljeskörű védelmet a zaklató jellegű büntető- vagy szabálysértési eljárásokkal szemben.

7. Javaslatok a jogalkotó és a jogalkalmazók számára

7.1. A törvény által meghatározott ügyben egyesbíró hatáskörében eljárásra jogosult bírósági titkárok mentelmi joga

Az Alaptörvény 27. cikkének (3) bekezdése szerint „Törvény által meghatározott ügyekben, egyesbíró hatáskörében bírósági titkár is eljárhat, akire e tevékenysége során alkalmazni kell a 26. cikk (1) bekezdését.”

A hivatkozott 26. cikk (1) bekezdése pedig a következőképpen rendelkezik: „A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatóak. A bírákat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. A bírák nem lehetnek tagjai pártnak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.”

Az Alaptörvény tehát a bírósági szervezet igényeit figyelembe véve lehetővé tette, hogy a – jogi szakvizsgával rendelkező – bírósági titkárok önállóan is eljárhassanak bizonyos ügytípusokban, ezáltal tehermentesítve a bírákat.

Ennek megfelelően a Pp. 12/A. § (1) és (2) bekezdése szerint „az elsőfokú bíróság hatáskörébe tartozó ügyekben az egyesbíró, illetve a tanács elnöke helyett tárgyaláson kívül bírósági titkár is eljárhat”, s ilyen esetben „a bírósági titkárnak – ha törvény ettől

⁶⁸ <http://www.kormany.hu/download/a/f8/60000/GRECO%20IV.pdf>

⁶⁹ Az eredeti, angol nyelvű szöveget megvizsgálva megállapítható, hogy az „ordinary judge” kifejezést fordították „közjogi bíró”-nak, holott ez a szöveg kontextusából is egyértelműen a hivatásos bírakat jelenti.

eltérően nem rendelkezik – önálló aláírási joga van, és megteheti mindazokat az intézkedéseket, illetve – az ítélet kivételével – meghozhatja mindazokat a határozatokat, amelyeket a törvény a bíróság vagy a tanács elnöke hatáskörébe utal.”

A Be. 14. § (4) bekezdése szerint „az e törvényben meghatározott esetekben az elsőfokú bíróság hatáskörébe tartozó ügyekben az egyesbíró, illetve a tanács elnöke helyett önálló aláírási joggal bírósági titkár is eljárhat.”

Látható tehát, hogy a főbb eljárásai törvények a bírósági titkár és a bíró tárgyaláson kívüli jogkörei közé szinte egyenlőségelet tettek. Arról már nem is szólva, hogy bizonyos eljárástípusokban – például a Szabs. tv. 42. § (5) bekezdése alapján szinte valamennyi szabálysértési ügyben, továbbá a Ctv. 1/A. § (1) bekezdése szerinti nemperes eljárásokban – bírósági titkár önállóan is hozhat határozatot.

Az Alaptörvény e fokozott felelősséghez hozzárendelte a fokozott védelmet, függetlenséget és pártatlanságot biztosító alaptörvényi klauzula alkalmazását, az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény (Iasz.) 41/A–41/C. §-ai pedig további, a bírók jogállásával azonos tartalmú előírásokat fogalmaznak meg az ún. „törvény által meghatározott ügyben egyesbíró hatáskörében eljárásra jogosult bírósági titkárokkal”, röviden kijelölt titkárokkal szemben. Viszont az Iasz. ezt a gondolatmenetet nem viszi következetesen végig, ezért a kijelölt titkárokat nem illeti meg mentelmi jog olyan esetekben sem, amikor gyakorlatilag bírói tevékenységet végeznek.

Álláspontom szerint mindaz, amit a bírák mentelmi jogának szükségességével kapcsolatban fentebb kifejtettem, a jelenlegi jogszabályi környezetben igaz a kijelölt titkárok esetén is. Tény, hogy kisebb jelentőségű ügytípusokban járnak el csupán teljes önállósággal, ám szinte valamennyi ügytípusban jogosultak tárgyaláson kívül a bíróval egyenértékű munkát végezni.

Mindezekre figyelemmel indokoltnak tűnik, hogy a kijelölt titkárok a bírókéval – de legalább az ülnökökével – azonos mentelmi joggal rendelkezzenek.⁷⁰ Ennek szabályozása az Iasz.-ban volna célszerű, azzal, hogy a mentelmi jog felfüggesztésével kapcsolatos javaslattevő szerep a munkáltatói jogokat gyakorló bírósági elnököt illetné meg, a mentelmi jog felfüggesztéséről pedig az OBH elnöke döntene, ugyanis neki, mint a bírósági szervezet igazgatási vezetőjének megvan a szükséges – az Országgyűlés általi megválasztása révén részben bírósági szervezeten kívüli – legitimációja e döntés meghozatalához. Az Iasz. új rendelkezésének lehetséges szövege:⁷¹

(1) A törvény által meghatározott ügyben egyesbíró hatáskörében eljárásra jogosult bírósági titkárt (a továbbiakban: kijelölt titkár) az országgyűlési képviselővel azonos mentelmi jog illeti meg.

⁷⁰ Hiszen gondoljunk csak bele: ha egy bíró ellen nyújt be valaki, ahogyan az OBH elnöke fogalmazott „a hivatásos bírói működés során tett intézkedések, az ítélet vagy annak az indokolása” ellen magánvádlóként feljelentést, akkor legkésőbb a mentelmi jog fel nem függesztésével meg lehet állítani a büntetőeljárást. Ha viszont bírósági titkárral szemben nyújt be valaki hasonló tartalmú feljelentést, akkor, amennyiben nincs lehetőség a büntetőeljárás megszüntetésére, azt le kell folytatni.

⁷¹ Természetesen egy ilyen tartalmú Iasz.-módosítás esetén a Bszi. OBH elnökére vonatkozó rendelkezéseit is módosítani kell, ahogyan a munkáltatói jogkört gyakorló bírósági elnökök feladataira vonatkozó rendelkezéseket is.

(2) A kijelölt tiktár mentelmi jogának felfüggesztése tárgyában a munkáltatói jogkörgyakorlójának javaslatára az OBH elnöke dönt. A mentelmi jog megsértése esetén szükséges intézkedést a munkáltatói jogkörgyakorlójának javaslatára az OBH elnöke teszi meg.

7.2. Felelősségmentesség, mint büntethetőséget kizáró ok

A felelősségmentességet a jogalkalmazóknak bírák esetében is a Btk. 15. § h) pontja szerinti büntethetőséget kizáró okként kellene értékelniük. Ahogyan az a 4. pontban kifejtésre került, a mentelmi jog helyes értelmezése szerint a bíró a mentelmi jog ezen aspektusa folytán a cselekmény jogellenességét kizáró okból nem vonható felelősségre az ítélkező tevékenysége során tett nyilatkozatiért, intézkedéseiért, határozataiért. A törvény ilyen – álláspontom szerint helyes – értelmezése esetén gyakorlatilag minden, az ítélkező tevékenységhez kapcsolódóan indított büntetőeljárás bűncselekmény hiányában megszüntethető lehetne még mielőtt a mentelmi jog felfüggesztése iránt intézkedni kellene.

7.3. Ismeretlen tettes ellen folyó eljárások korlátozása mentelmi joggal rendelkező személy érintettsége esetén

A mentelmi joggal kapcsolatos Be. szabályok formális értelmezése jelenleg lehetőséget ad arra, hogy formálisan „ismeretlen tettes” ellen, de valójában mentelmi joggal rendelkező bírakkal szemben folytassanak nyomozást közvérdra üldözendő büntetőügyekben. Hogy ez a gyakorlatban mekkora problémát jelent, annak feltárására – szükség esetén – a Bszi. 29. §-a alapján joggyakorlat-elemző csoport felállítása lehet szükséges. Amennyiben a joggyakorlat-elemzés eredményére figyelemmel szükségesnek mutatkozik, a Kúria a mentelmi joghoz kapcsolódó újabb Büntető Kollégiumi vélemény kiadása vagy jogegységi határozat meghozatala útján határozhatja meg a jogalkalmazás helyes irányát e téren. Amint azt az 5.2. pontban kifejtettem, álláspontom szerint a mentelmi jogra vonatkozó szabályok helyes értelmezése esetén a hatóságoknak nincs lehetőségük arra, hogy mentelmi joggal rendelkező személy érintettsége esetén ismeretlen tetessel szemben nyomozzanak.

8. Záró gondolatok

Dolgozatomban megpróbáltam felvázolni a bírák mentelmi jogával kapcsolatos aktuális helyzetet – e tanulmány azonban nem teljesértékű problématerképnek készült, hanem sokkal inkább olyan munkának, amely megmutatja, hogy egy, a gyakorlatban ritkán alkalmazott, sokszor még a bírák által is feleslegesnek tartott⁷² jogintézmény gyakorlati alkalmazása során mennyi probléma merülhet fel.

⁷² A GRECO jelentése legalábbis ilyen tartalmú nyilatkozatokról számolt be a 154. bekezdésben.

Egy jogintézmény gyakorlati haszna ugyanakkor nem elsősorban abban nyilvánul meg, hogy ténylegesen milyen gyakran használjuk. A mentelmi jogra is igaz lehet a közhely, hogy ha nem lenne, akkor bizony hiányozna. A mindennapi munkavégzés során valóban ritkán jut a bíró eszébe, hogy 'nekem mentelmi jogom van'. Amikor viszont alaptalan feljelentések érik a munkája miatt, megnyugtató a tudat, hogy a Köztársasági Elnök hozzájárulása nélkül nem kell adott esetben gyanúsítottként, vagy ami még életszerűbb: magánvádas vagy pótmagánvádas ügyben vádlottként megjelennie a hatóságok előtt, hogy tisztázza magát.

A bírák mentelmi jogával kapcsolatos szabályozás jelenleg jogalkotói szintű beavatkozást nem igényel, annál fontosabb volna a meglévő szabályok helyes értelmezése. Ehhez is igyekeztem segítséget nyújtani, figyelembe véve az Alaptörvény 28. cikk (1) bekezdésében foglaltakat.

Gustav Radbruch korszakos jelentőségű tanulmányában⁷³ igyekezett leszámolni 'a törvény az törvény' pozitivista álláspontjával. E pályamű megállapításai pedig arra biztatják a jogalkalmazókat, hogy pusztá formáljogi megfontolások helyett értelmezzék is a jogbiztonságot garantálni igyekvő jogszabályainkat. Az értelmezés ugyanakkor sokszor nem kisebb feladat, mint az alkotás maga. A szabadság és a felelősség kettőssége ugyanis nemcsak az Alaptörvényben jelenik meg, hanem a mindennapi életünk során is – jogalkalmazóinknak nem megijedni kell a jogértelmezés felelősségétől, hanem élniük kell azzal a szabadsággal, amellyel az Alaptörvény e téren felruházta őket.

⁷³ Gustav RADBRUCH: Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog. In: VARGA Csaba (szerk.): *Jog és filozófia – Antológia a XX. század jogi gondolkodása köréből*. Budapest, Szent István Társulat, 2003. 229–238.

